

Alapjogi jogesetek – a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága

MOHÁCSI MÁTÉ¹

Fundamental Rights Cases—the European Court of Human Rights, Strasbourg

In the period between 15 March and 31 May 2017 the European Court of Human Rights closed three Hungarian cases with judgment. One of them concerned a lengthy pre-trial detention, the other the parental contact rights after divorce and the third one the just satisfaction awarded to a church deprived of its former full legal status. The review also presents a Chamber inadmissibility decision concerning a complaint about the alleged unavailability of cannabis-based medication in Hungary.

As regards the cases against other countries, the subject matters covered by this review are quite various. They include the right to life (in particular in the context of the 2004 Beslan school siege), the prohibition of forced labour, the right to access to a lawyer, mentally disabled persons' right to self-determination, the conditions of changing sexual identity, the obligations to investigate racially motivated crimes and, lastly, the obligations concerning elections and post-voting stages in particular.

Magyarország elleni ügyek

Szabadsághoz és biztonsághoz való jog

A *Gábor Nagy (no. 2)*-ügy² panaszosa egy fegyveres betöréssel összefüggésben került a rendőrség látókörébe. Mivel közvetlenül a betörés után az eltulajdonított értékek egy részével együtt a panaszos igazolványát és mobiltelefonját is megtalálták egy gépkocsiban, házkutatást tartottak nála, s mivel őt magát nem találták, elfogatóparancsot bocsátottak ki ellene. A kérelmező, Nagy Gábor több mint egy hét elteltével feladta magát. Előzetes letartóztatásba került, amelyet azután a bíróságok egészen az elsőfokú, a kérelmező büntetőjogi felelősségét megállapító ítélet meghozataláig (és azt követően a másodfokú eljárás idejére is) fenntartottak. A panaszos az elsőfokú ítélet meghozataláig [az Emberi Jogok Európai Egyezménye – a továbbiakban: Egyezmény – 5. cikkének

1 Az e tanulmányban közöltek kizárólag a tájékoztatást és a figyelemfelkeltést célozzák, nem tekinthetők hivatalos állásfoglalásnak vagy hivatalos közlésnek és semmilyen formában nem kötik az Emberi Jogok Európai Bíróságát.

2 *Gábor Nagy v. Hungary (no. 2)*, no. 73999/14, 11 April 2017.

(3) bekezdése szempontjából releváns időpontig] megközelítőleg három évet töltött előzetes letartóztatásban.

A Bíróság előtt az Egyezmény 5. cikkének (3) bekezdése alapján arra hivatkozott, hogy előzetes letartóztatása észszerűtlenül hosszú ideig tartott, az 5. cikk (4) bekezdésére hivatkozással pedig azzal érvelt, hogy az előzetes letartóztatás elrendelésével és sorozatos meghosszabbításával kapcsolatos eljárás sem felelt meg az Egyezmény által támasztott követelményeknek.

A Bíróság az első panasz kapcsán elfogadta a hazai hatóságok érvelését, amely szerint a kérelmező esetében fennállt a szökés és elrejtőzés, a bűnisméltés és a bizonyítás megnehezítésének, tanúk befolyásolásának veszélye. A kérelmező ugyanis a bűncselekményt egy másik, folyamatban lévő büntetőeljárás hatálya alatt követte el, a betörést követően egy időre még saját családtagjai számára is elérhetetlenné vált, hamis alibit próbált biztosítani magának és személyes körülményei egyébként is bizonytalanok voltak. Bár a felsorolt okok önmagukban és külön-külön nézve nem feltétlenül lettek volna perdöntőek, a Bíróság a körülményeket összességében vizsgálva megállapította, hogy az eljáró bíróságok az előzetes letartóztatást és annak sorozatos meghosszabbítását elrendelő határozatokban releváns és elégséges indokait adták a kényszerintézkedésnek, megfelelően megvizsgálták az annak fenntartása mellett és ellen szóló érveket is, és a hatóságok részéről nem volt tapasztalható semmiféle tétlenség sem a rövidnek nem nevezhető büntetőeljárás lefolytatása kapcsán. Ezért arra az álláspontra helyezkedett, hogy a majdnem három évig tartó előzetes letartóztatás nem sértette az Egyezmény 5. cikkének (3) bekezdését.

Az 5. cikk (4) bekezdésének sérelmét viszont megállapította, mivel a hatóságok nem biztosítottak a kérelmező számára megfelelő hozzáférést az ellene szóló gyanút megalapozó iratokhoz, így azok tartalmát a kérelmező nem is tudta érdemben vitatni. Ráadásul legalább egy ízben előfordult, hogy a meghosszabbításról szóló ügyészi indítványt a panaszos csak a meghosszabbítást elrendelő bírósági végzés meghozatala után kapta kézhez. Az iratokhoz való hozzáférés kapcsán a Bíróság kifejtette: a nyomozás hatékonysága természetesen indokolhatja, hogy a terhelt ne kapjon teljes körű tájékoztatást valamennyi ellene szóló információról, de ilyen esetben az iratokhoz való hozzáférés korlátozását olyan intézkedésekkel kell ellensúlyozni, amelyek lehetővé teszik, hogy a terhelt érdemben vitassa az ellene felhozott gyanút, eljárási jogainak lényege ne csorbuljon. Az adott esetben azonban ilyen ellensúlyozó intézkedéseket a hatóságok még csak nem is mérlegeltek. Minderre tekintettel a Bíróság ebben a vonatkozásban megállapította az egyezményisértést.

A magánélet tiszteletben tartásához való jog

Az *A. M. and A. K.* egyesített ügyek³ panaszosai sclerosis megbetegedésekben szenvednek (az első panaszos diffúz cutan szisztémás sclerosisban, a második pedig sclerosis

³ *A. M. v. Hungary and A. K. v. Hungary* (dec.), no. 21320/15 and 35837/15, 4 April 2017.

multiplexben), és azért fordultak a Bírósághoz, mert álláspontjuk szerint a 8. cikk által védett jogaikba ütközik, hogy a magyar jogszabályok nem teszik számukra lehetővé kannabisz-alapú gyógyszerek igénybevételét. Érvelésük szerint a kannabisz-alapú készítmények a tüneteikre hatékony és orvosilag igazolt gyógymódot jelentenének, és hasonló gyógyszerek az Európa Tanács huszonkét tagállamában el is érhetőek. Magyarországon azonban a kábítószer-kereskedelmet és a kábítószer birtoklását a büntetőjogi rendelkezések kategorikusan tilalmazzák. Emiatt hiába lenne elméleti lehetőség arra, hogy kezelőorvosaik kérelmére az Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézet (OGYÉI) engedélyezze valamely (Magyarországon nem, de EGT-tagállamban vagy más államban forgalomba hozatali engedéllyel rendelkező) gyógyszer külföldről történő egyedi beszerzését – az ebben való közreműködést ugyanis a büntetőjogi kockázatok miatt az orvosok nem vállalnák.

A Bíróság a panaszok elbírálása során eltekintett annak a kérdésnek a vizsgálatától, hogy a kérelmezők esetében az – általuk igénybe nem vett – alkotmányjogi panasz hatékony jogorvoslati útnak minősült volna-e, mivel egyéb okokból elfogadhatatlannak nyilvánította a kérelmeket.

A Bíróság elvi szinten rámutatott, hogy ha a jogi szabályozás a magánélet tiszteltben tartásához való joggal összefüggésben választási lehetőséget biztosít az érintetteknek (így az adott esetben a gyógyszer külföldről történő egyedi beszerzésének lehetőségét), az államnak a vonatkozó szabályokat úgy kell megalkotnia, hogy azok – például a jelen ügyben az orvosokat fenyegető büntetőjogi következmények okán – ne lehetetlenítsék el a szóban forgó jog gyakorlását.

A konkrét körülményeket illetően azonban a Bíróság azt állapította meg, hogy a panaszosok semmivel sem igazolták, hogy kezelőorvosaik (vagy egyéb egészségügyi szakemberek) véleménye szerint a kannabisz-alapú gyógyszerek az ő egyedi állapotukra és tüneteikre szükséges és megfelelő kezelést nyújtanának. A kérelmezők nem is állították, hogy orvosaiktól a kannabisz-alapú gyógyszeres kezelés lehetőségéről valaha is érdeklődtek volna, így azt sem támasztotta alá semmi, hogy az orvosaik egy ilyen irányú kérést (például a büntetőjogi szankcióktól tartva) bármikor is elutasítottak volna. A kérelmezők az OGYÉI-n keresztül történő egyedi gyógyszerbeszerzésre sem tettek soha kísérletet. Figyelembe véve továbbá, hogy a kérelmezők arra vonatkozóan sem szolgáltatottak semmiféle adatot, hogy Magyarországon bármilyen orvos ellen valaha is büntetőeljárás indult volna kannabisz-alapú gyógyszer rendelése miatt, vagy hogy ilyen gyógyszer rendelését bárki a büntetőjogi következményektől tartva valaha is megtagadta volna, a Bíróság a kérelmet nyilvánvalóan alaptalannak minősítette és elfogadhatatlannak nyilvánította.

Ügyszintén az Egyezmény 8. cikkével, de azon belül a családi élet tiszteltben tartásához való joggal volt kapcsolatos az *Ónodi*-ügy.⁴ A panaszos egy apa volt, aki a lányával való kapcsolattartáshoz fűződő jogának megfelelő ki nem kényszerítését sérelmezve fordult a Bírósághoz. Az ügy előzménye, hogy a szülők 2006-os válásakor

4 *Ónodi v. Hungary*, no. 38647/09, 30 May 2017.

az akkor tizenkét éves gyermeket a bíróság a volt feleségnél helyezte el, a kérelmezőnek láthatási jogot biztosítva. A jogerős ítéletben meghatározott rendszerességű kapcsolattartás azonban nem valósult meg. Bár ebben a kérelmezőnek is volt szerepe, a Bíróság megállapítása szerint túlnyomórészt az anya hozzáállására volt visszavezethető a kérelmező és lánya közötti találkozások sorozatos elmaradása. A kérelmező több mint hatvan ízben kérelmezte a kapcsolattartásra vonatkozó ítéleti rendelkezések végrehajtását, ám a hatóságok intézkedései (az anya pénzbírsággal sújtása, a gyermek védelembe vétele, büntetőeljárás indítása) elégtelennek bizonyultak.

A Bíróság rámutatott, hogy az Egyezmény 8. cikke magában foglalja az állami hatóságok azon kötelezettségét (amely nem eredmény-, hanem gondossági kötelem), hogy – a gyermek mindenképp felett álló érdekét szem előtt tartva – segítsék elő a szülők és gyermekeik közötti személyes kapcsolat fenntartását. A láthatással kapcsolatos ügyekben a Bíróság által vizsgálendő fő kérdés az, hogy a nemzeti hatóságok az ügy körülményeire figyelemmel megtették-e minden tőlük észszerűen elvárható lépést az említett kapcsolat fenntartásának elősegítése érdekében. Az államot az sem mentesíti a felelősség alól, ha a hazai jogrend nem ad lehetőséget hatékony jogkövetkezmények alkalmazására, hiszen az Egyezményből fakadó kötelezettség az is, hogy az abban részes államok adekvát és kielégítő jogi eszközökkel rendelkezzenek a reájuk háruló kötelezettségek teljesítése kapcsán.

Az adott ügyben a Bíróság azt volt kénytelen megállapítani, hogy a kérelmező és gyermeke közötti kapcsolat védelmére vonatkozó kötelezettségüknek a hatóságok nem tettek megfelelően eleget. A hatástalannak bizonyuló pénzügyi szankciók és egyéb eszközök (esetenként igen nagy késedelemmel történő) alkalmazásán túlmenően nem tettek semmiféle erőfeszítést arra, hogy megkíséreljék elősegíteni a családi kötelék életben tartását, s a kapcsolattartást később újraszabályozó határozatokban tulajdonképpen szinte belenyugvással alkalmazkodtak a semmiféle együttműködést nem tanúsító és a korábbi szabályokat semmibe vevő anya magatartásához. Minderre tekintettel a Bíróság megállapította a 8. cikk sérelmét.

Vallásszabadság

A magyar ügyek között végezetül arról kell említést tenni, hogy a Bíróság az egyházi jogállásukat elvesztett vallási közösségek panaszai kapcsán korábban megállapított egyezményesértés⁵ folyamánaképp az utolsó, eddig függőben hagyott ügyben is meghozta az igazságos elégtétellel kapcsolatos ítéletét. Ismeretes, hogy miután az ügy érdemét érintő ítélet 2014 szeptemberében véglegessé vált, a Bíróság 2016 júniusában részítleletben döntött számos panaszos egyház igényéről. A *Magyarországi Evangélikumi Testvérközösség* és a kormány között folyamatban lévő egyeztetésekre figyelemmel azonban ennek az egyháznak a vonatkozásában a Bíróság idén áprilisra halasztot-

5 *Magyar Keresztény Mennonita Egyház and Others v. Hungary*, no. 70945/11 and 8 others, ECHR 2014 (extracts), lásd *Acta Humana* 2014/2. 132.

ta az ítélethozatalt.⁶ Az ítéletben a Bíróság messzemenőig támaszkodott az érintett egyház és a kormány között létrejött részmegállapodásra és az általuk kidolgozott számításokra, lényegében az abban elfogadott jogcímek szerinti elégtételt terjesztve ki a részmegállapodás által le nem fedett időszakokra. Ezenfelül – figyelemmel arra, hogy a panaszos a 2011. évi egyházi törvény hatályba lépését megelőző időszakban nem vitatottan rendszeresen részesült pályázati támogatásban – az igazságos elégtétel meghatározásánál azt is figyelembe vette, hogy a panaszos elesett a csak bejegyzett egyházaknak járó pályázati forrásoktól.

Más államokat érintő fontosabb ügyek

Az élethez való jog

A *Tagayeva and Others v. Russia* ügyben⁷ az észak-oszétiai Beszan egyik iskolájában 2004-ben történt túsdráma túlélői és az áldozatok hozzátartozói fordultak a Bírósághoz. Ismeretes, hogy 2004. szeptember 1-jén a tanévnitót kihasználva felfegyverzett terroristák ütöttek rajta egy beszlani iskolán, mintegy 1100 túszt ejtve (csecsemőtől felnőttig minden korosztályból) és robbanószerkezetekkel elbarikádozták magukat. Szeptember 3-án egy robbanássorozatot követően az állami hatóságok az épület megrohamozása mellett döntöttek, de a túszzabadító akció 334 civil, köztük 186 gyermek halálával végződött.

A panaszosok az Egyezmény 2. és 13. cikkére hivatkozással lényegében azt sérelmezték, hogy az orosz hatóságok mind a válsághelyzet kialakulása előtt, mind pedig annak kezelése és a későbbi nyomozás során megsértették az Egyezményből fakadó kötelezettségeiket.

A 2. cikkel összefüggésben a Bíróság egyebek közt megállapította (és az ítélezési gyakorlatban ez volt az első ügy, amelyben ilyen megállapításra sor került), hogy a rendelkezésre álló hírszerzési információk fényében a bepanaszolt állam megsértette azt a kötelezettségét, hogy egy terrortámadás elhárítása érdekében megtegye a megfelelő intézkedéseket. Az adott ügy sajátossága, hogy a szóban forgó hírszerzési információ rendkívül konkrét volt: a hatóságoknak tudomásuk volt arról, hogy terroristák a tanévkezdés napjára egy oktatási intézmény elleni túszejtő akciót szerveznek az észak-oszétiai határnál, Beszan közelében. A Bíróság szerint a hatóságok nem tették meg a megfelelő lépéseket ennek a közvetlen fenyegető veszélynek az elhárítására.

Ügyszintén a 2. cikkbe ütközőnek találta a Bíróság a mentőakció megtervezésével és irányításával kapcsolatos hiányosságokat, és azt a tényt, hogy a fegyveres erők az akció során olyan, az élet válogatás nélküli kioltására alkalmas nehézfegyverzetet vetettek be, amely sokkal inkább a terroristák megsemmisítését, semmint a még az épületben tartózkodó túsok életének megmentését volt alkalmas szolgálani.

6 *Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség v. Hungary* (just satisfaction), no. 54977/12, 25 April 2017.

7 *Tagayeva and Others v. Russia*, no. 26562/07 and 8 others, 13 April 2017.

A későbbi nyomozás hiányosságai – így például, hogy a vizsgálatok során nem került megfelelően feltárára számos, a fent említett fegyverhasználattal kapcsolatos kérdés sem – és a nem megfelelő (az Egyezmény elveit át nem ültető és a terrorizmus-ellenes fellépés kapcsán túl széles körű immunitást biztosító, ezzel „veszélyes joghézagot” teremtő) jogszabályi háttér is alapot adott az egyezményesértés megállapítására.

Az Egyezmény 13. cikkének sérelmét azonban nem állapította meg külön a Bíróság, tekintettel arra, hogy a kérelmezők hazai szinten mindnyájan részesültek kárpótlásban és a lefolytatott vizsgálatok és büntetőeljárások kapcsán is részesültek a 13. cikk követelményeit kielégítő szintű tájékoztatásban.

A *Güzelyurtlu and Others v. Cyprus and Turkey* ügy⁸ egy államközi együttműködés hiányában megrekedt nyomozással volt kapcsolatos. A kérelmező hozzátartozóit Ciprus területén meggyilkolták, és az elkövetők az úgynevezett Észak-ciprusi Török Köztársaság területére menekültek (Észak-Ciprus a Bíróság ítélezési gyakorlata szerint Törökország joghatósága alá tartozik az Egyezmény 1. cikkének alkalmazása szempontjából⁹). A bűncselekmény kapcsán egymással párhuzamosan a ciprusi, valamint a török és észak-ciprusi hatóságok is nyomozást indítottak. A rendelkezésre álló bizonyítékok alapján a ciprusi hatóságok a terheltek kiadatását kérték a büntető-eljárás lefolytatása céljából. Törökország erre nem volt hajlandó, hanem ragaszkodott ahhoz, hogy a ciprusi nyomozati anyag átadását követően maga folytassa le a büntető-eljárást. Ettől azonban a ciprusi fél zárkózott el. Következésképpen az eljárás mindkét országban több mint nyolc éve függőben van.

A Bíróság emlékeztetett arra, hogy a 2. cikk szerinti eljárási kötelezettségek főszabály szerint azt az államot terhelik, amelynek joghatósága alatt az áldozat a halál idején tartózkodott. Határokon átnyúló tényállási elemek jelenléte esetén azonban azt az államot is együttműködési kötelezettség terheli, amelynek területére az elkövetők menekültek, vagy ahol a bűncselekménnyel kapcsolatos bizonyítékok lelhetőek fel. Az adott ügyben a fentiekből kiindulva a Bíróság mind Ciprus, mind pedig Törökország felelősségét megállapította az együttműködési hajlandóságuk hiányából fakadó egyezményesértésért.

A rabszolgaság és kényszermunka tilalma

A *Chowdury and Others v. Greece* ügyben¹⁰ 42 bangladesi állampolgár fordult a Bírósághoz az Egyezmény 4. cikkének sérelmére hivatkozva. A kérelmezők illegális úton érkeztek Görögországba, ahol két vállalkozó feketemunkásként eperszedésre fogadta fel őket. Hét órai munkáért 22 eurós fizetséget, az ezen felüli túlórákért óránként 3 eurót, valamint napi 3 euró levonása fejében ellátást ígértek nekik. A munkát fegyveres őrök felügyelete alatt kellett végezniük reggel 7-től este 7-ig, szállást pedig kartonpapírból, nejlonból és bambuszrudakból eszkábált, folyóvíz és mellékhelyiség

8 *Güzelyurtlu and Others v. Cyprus and Turkey*, no. 36925/07, 4 April 2017.

9 Lásd *Cyprus v. Turkey* [GC], no. 25781/94, § 77, ECHR 2001 IV.

10 *Chowdury and Others v. Greece*, no. 21884/15, 30 March 2017.

nélküli kalyibákban kaptak. A munkába állás után a munkaadók megtagadták a bérfizetést; a megállapodott összeg egy későbbi, meg nem határozott időpontban történő kifizetését attól tették függővé, hogy a kérelmezők továbbra is náluk folytassák a munkát. Egy alkalommal, amikor mintegy száz-százötven idénymunkás a bérfizetést követelve számon akarta kérni a munkaadókat, a fegyveres őrök egyike a tömegbe lőtt, harminc munkást súlyosan megsebesítve. Büntetőeljárás indult emberölési kísérlet és emberkereskedelem, kényszerszermunka gyanújával. Később a cselekmények részbeni átminősítését követően emberölés kísérlete helyett súlyos testi sértés gyanúja miatt folytatódott a nyomozás. A kényszerszermunkával összefüggésben végül valamennyi gyanúsítottat felmentették, mivel a hazai bíróságok úgy ítélték meg, hogy a kényszerítés ténye, valamint a kérelmezők helyzetének kiszolgáltatottsága nem nyert igazolást.

A Bíróság ellenkező véleményre helyezkedett. Rámutatott, hogy a munkaaajánlat elfogadása, a kérelmezők oldalán megállapítható kezdeti beleegyezés önmagában nem perdöntő jelentőségű. Az eset többi körülményét is vizsgálva figyelembe vette, hogy a kérelmezők illegális bevándorlóként már a munkába állás időpontjában is kiszolgáltatott helyzetben voltak, és kiszolgáltatottságuk később csak fokozódott azzal, hogy a munkából való kilépéssel már nemcsak a lelepleződést és a kitoloncolást kockáztatták, hanem azt is, hogy addigi bérüket sem kapják meg soha. Megfelelő anyagiak hiányában ráadásul abban sem gondolkozhattak, hogy felkereskedve máshol keresnek munkát. A Bíróság megítélése szerint mindez a 4. cikk (1) bekezdése által tilalmazott szolgaságnak nem volt minősíthető, hiszen az esetjog szerint szolgaság és a kényszerszermunka elhatárolása kapcsán lényeges szempont, hogy a panaszos mennyire érzi a helyzetét állandónak és megváltoztathatatatlannak. A jelen esetben, ahol a kérelmezők idénymunkára szegődtek el, a Bíróság álláspontja szerint a tényállás a 4. cikk kényszerszermunkát tilalmazó (2) bekezdése alá volt sorolható.

A 4. cikk (2) bekezdése tehát alkalmazható volt, az ügy érdemét tekintve pedig a Bíróság azt állapította meg, hogy a hatóságok nem tettek eleget az említett rendelkezésből fakadó kötelezettségeiknek. Egyebek közt a terhükre rótták, hogy a lövöldözés kirobbanása előtt nem tettek megfelelő lépéseket a kizsákmányolás megszüntetése érdekében, holott az illegális bevándorlók ezzel kapcsolatos problémái hivatalos jelentésekből és a sajtóból is nyilvánvalóak voltak. A hatóságok ráadásul nagyon szűkre szabott szempontok mentén vizsgálták a panaszosok helyzetét: mindössze azt állapították meg, hogy a történetek nem merítették ki a szolgaságban tartás tényállását, és a gyanúsítottakat erre hivatkozva felmentették az emberkereskedelemmel összefüggő vádpont alól. A fentiekre tekintettel a Bíróság megállapította a 4. cikk (2) bekezdésének sérelmét.

Tisztességes eljáráshoz való jog

A *Simeonovi v. Bulgaria* ügyben¹¹ egy fegyveres rablásért és kétféle emberölésért életfogytiglani börtönbüntetésre ítélt kérelmező fordult a Bírósághoz, egyrészt a fogva tartás körülményeit, másrészt a jogi képviselőhöz való joga megsértését kifogásolva.

Az ügy elsősorban ez utóbbi szempontból érdemel említést. A Nagykamarának ugyanis alkalma nyílt arra, hogy pontosítsa és árnyalja a védelemhez való joggal kapcsolatban a *Salduz v. Turkey* és az *Ibrahim and Others v. the United Kingdom* ügyben kidolgozott elveket.¹² A szóban forgó ügy tényállása abból a szempontból volt speciális, hogy a panaszos ugyan az őrizetbe vételét követően három napig nem léphetett kapcsolatba védővel (sőt nem is tájékoztatták a jogi képviselőhöz való jogáról), ám ebben az első három napban nem is tett semmiféle nyilatkozatot, nem szolgáltatott maga ellen semmilyen bizonyítékot és nem foganatosítottak vele szemben nyomozati intézkedést. Elítélése egy későbbi, saját maga által választott védő jelenlétében tett beismerő vallomáson és számos egyéb bizonyítékon alapult.

A Bíróságnak a tényállás tükrében azt kellett először egyértelművé tennie, hogy a jogi képviselőhöz való jog a terhelteket vajon az őrizetbe vételtől vagy a tényleges kihallgatástól illeti-e meg. A korábbi ítélezési gyakorlatot felidézve a Nagykamara rámutatott, hogy az Egyezmény értelmében vett „büntetőjogi vád” attól a pillanattól él az érintett személy ellen, amikor őt a bűncselekmény őt terhelő gyanújáról a hatóságok hivatalosan értesítették, vagy amikor a gyanú következtében foganatosított hatósági intézkedések a helyzetét számottevően érintik. Ebből a Nagykamara azt vezette le, hogy a jogi képviselőhöz való jog már a letartóztatás időpontjától megilleti a terhelteket, függetlenül attól, hogy a kihallgatására is sor kerül-e vagy más nyomozati intézkedést foganatosítanak-e vele szemben.

A kérelmezőt tehát megillette volna a jogi képviselő. A Bíróságnak emiatt a következő lépésben – a *Salduz*-tesztet követve – azt kellett vizsgálnia, hogy az adott ügyben indokolták-e kényszerítő okok a jogi képviselő korlátozását. Ilyen kényszerítő okokat a Bíróság nem látott megállapíthatónak, ezért a következő lépésben nagyon szigorúan kellett vizsgálnia, hogy a korlátozás milyen hatással volt az eljárás egészében vett tisztességességére.

E második szempont kapcsán figyelembe vette, hogy a szóban forgó háromnapos időszak alatt a panaszostól semmiféle terhelő bizonyítékot nem szereztek, ki sem hallgatták és más nyomozati intézkedésben (például felismerésre bemutatásban) sem kellett részt vennie. Hallgatásából semmilyen reá nézve hátrányos következtetést nem vontak le, és ő maga sem állította, hogy például későbbi vallomástétele összefüggésben állt volna azzal, hogy az eljárás első három napjában nélkülöznie kellett az ügyvédi képviselőt. Elítélése – ahogy fentebb már említettük – nem csupán egy beismerő nyilatkozaton, hanem egyéb egybehangzó bizonyítékok egész során alapult, amelye-

11 *Simeonovi v. Bulgaria* [GC], no. 21980/04, 12 May 2017.

12 Lásd Acta Humana 2016/5., 165–166.

ket három fokon is megvizsgálták az eljáró bíróságok. Ezenfelül megfelelő eljárásjogi garanciát biztosított, hogy a hazai jogszabályok értelmében a védő távollétében kivett nyilatkozatot nem is lehetett volna bizonyítékként figyelembe venni.

Mindezekre tekintettel a Bíróság azt állapította meg, hogy az eljárás egészében vett tisztességessége nem szenvedett olyan csorbát, ami miatt indokolt lenne a 6. cikk sérelmét megállapítani. A fogva tartás körülményei miatt azonban ettől függetlenül a Bíróság megállapította a 3. cikk sérelmét.

A magánélet tiszteletben tartásához való jog

Az *A.-M. V. v. Finland* ügy¹³ panaszosa egy értelmi fogyatékos fiatalember volt, aki dél-finnországi otthonából az ország északi részének egy távoli szegletébe szeretett volna költözni egy idős párhoz, korábbi nevelőszüleihez. A kérelmező bíróság által kijelölt gondnoka azonban úgy ítélte meg, hogy ez a döntés nem állna a fiatalember érdekében. A panaszos pert indított a gondokság szabályainak részleges módosítása iránt, azzal a céllal, hogy saját maga hozhasson az említett kérdésben döntést. A finn bíróságok a kérelmező, számos tanú és szakértő meghallgatása után, az ügy valamennyi körülményére figyelemmel arra a megállapításra jutottak, hogy a kérelmező nyilvánvalóan képtelen felmérni kívánságának következményeit, ezért elutasították a keresetét.

Ezt követően a Bírósághoz fordult az Egyezmény 8. cikke által védett önrendelkezési jogának sérelmére hivatkozva. A Bíróság azonban úgy találta, hogy a szóban forgó korlátozás – azzal a céllal összemerve, hogy a kérelmező átfogó értelemben vett egészségét és jóllétét biztosítsák – nem volt aránytalannak minősíthető. A döntés meghozatalakor a Bíróság tekintetbe vette, hogy a megváltoztatni kért gondnoksági szabályokat a kérelmező speciális egyéni helyzetére szabva alakították ki, és a keresetét elutasító döntés az ügy valamennyi releváns körülményének gondos vizsgálata alapján született, oly módon, hogy a panaszos mindvégig aktívan részt vett az eljárásban. A jogszabályi környezet megfelelő garanciákat tartalmazott az esetleges visszaélések kiküszöbölésére, és biztosította az érintett személy jogainak, kívánságainak és szempontjainak figyelembe vételét.

Az *A. P., Garçon and Nicot v. France*¹⁴ ügy a nemváltoztatás anyakönyvi átvezetésének feltételeivel volt kapcsolatos. Korábban az *Acta Humana* is beszámolt már hasonló ügyről, ahol a Bíróság azt mondta ki, hogy a gyermeknemzésre való képtelenséget a nemváltoztatásra irányuló eljárás megkezdésének előfeltételül megkövetelő török szabályozás sértette az Egyezmény 8. cikkét.¹⁵ A jelen ügyben a panasz ennél tovább ment: a panaszosok már nem a nemváltoztatásra irányuló orvosi eljárás pusztá megkezdésének, hanem a nemváltoztatás tényének anyakönyvi átvezetésének feltételeivel kapcsolatban támasztottak kifogást. A francia hatóságok az ügy második és harmadik

13 *A.-M. V. v. Finland*, no. 53251/13, 23 March 2017.

14 *A.P., Garçon and Nicot v. France*, no. 79885/12 and 2 others, ECHR 2017 (extracts).

15 Lásd az *Y.Y. v. Turkey* ügyet (no. 14793/08, 10 March 2015) az *Acta Humana* 2015/2. számában.

panaszosától annak az igazolását követelték meg, hogy a nemüket érintő változás visszafordíthatatlan. A második panaszosnak ezenfelül azt is igazolnia kellett, hogy valóban nemi identitászavarban szenved. Az első panaszosnak pedig, aki külföldön végeztetett el nemváltoztató műtétet, azt kellett bizonyítania, hogy erre a beavatkozásra valóban sor került.

Az első panasz kapcsán a Bíróság rámutatott: a nemváltoztatás visszafordíthatatlanságának igazolása tulajdonképpen azt követelte meg a panaszosoktól, hogy sterilizációs (vagy minden valószínűség szerint terméketlenséghez vezető hasonló jellegű) beavatkozásnak vessék alá magukat. A kérdés tehát lényegében az volt, hogy a sterilizáció követelménye összeegyeztethető-e az Egyezményvel. A Bíróság összehasonlító jogi elemzés során azt tárta fel, hogy ebben a kérdésben az Egyezményben részes államok körében jelenleg nincs konszenzus vagy kialakult többségi álláspont, a tendencia azonban arra mutat, hogy az államok egyre inkább kezdik eltörölni a sterilizációval kapcsolatos feltételt. Bár a konszenzus hiánya elvileg amellet szólt volna, hogy a Bíróság az egyes államoknak széles mérlegelési mozgásteret engedjen a kérdés szabályozása terén, a fent említett tendencia és a szóban forgó kérdéseknek a személyiség legbensőbb lényegével való szoros összefüggése és fontossága miatt a Bíróság mégis az államok mérlegelési szabadságának korlátozása irányában foglalt állást. A Bíróság figyelembe vette, hogy a sterilizáció megkövetelése voltaképpen azzal az eredménnyel jár, hogy ha a panaszos élni kíván a 8. cikkben rögzített jogaival, ahhoz le kell mondania a testi integritásának tiszteletben tartását biztosító, az Egyezmény 3. és 8. cikke által egyaránt védelemben részesített jogainak teljes körű élvezetéről. A Bíróság úgy találta, hogy bár valóban méltányolható és legitim közérdek fűződik az anyakönyvi bejegyzések megbízhatóságának biztosításához, az említett súlyos egyéni teher azzal mégsem áll arányban. Erre tekintettel megállapította, hogy a sterilizációval járó műtéti beavatkozás megkövetelésével az érintett állam megsértette az Egyezmény 8. cikkét.

Az első panaszos kérelme kapcsán azonban rámutatott: az a követelmény, amely nem a beavatkozás elvégzésére, hanem csak a külföldön állítólag elvégzett beavatkozás megtörténének igazolására vonatkozik, tulajdonképpen a bíróságok előtti bizonyítási szabályokkal függ össze. Ezeknek a szabályoknak a kialakításában pedig az államokat széles mérlegelési mozgásteret illeti meg, így ebben a vonatkozásban nem volt megállapítható a 8. cikk sérelme.

Ami pedig a nemi identitászavar fennállásának igazolását illeti, a Bíróság arra mutatott rá, hogy ehhez hasonló előzetes pszichiátriai diagnózist az államok túlnyomó többsége megkövetel a nemváltoztatás kapcsán, és ez a követelmény a testi integritást sem érinti. Mindezekre figyelemmel ebben a vonatkozásban sem állapította meg az Egyezmény 8. cikkének sérelmét.

A megkülönböztetés tilalma

A *Škorjanec v. Croatia* ügy¹⁶ egy rasszista indítékból elkövetett erőszakos bűncselekmény nyomozásával volt kapcsolatos. Az ügy tényállásának lényege szerint a kérelmezőt és roma származású élettársát két fiatal egy utcai összeszólalkozást követően rasszista, gyűlölködő megnyilvánulások kíséretében bántalmazta. Az eseményeket követő büntetőeljárásban a támadókat a kérelmező élettársa elleni, gyűlölet-bűncselekményt is megvalósító testi sértés miatt börtönbüntetésre ítélték. A kérelmező vonatkozásában azonban megtagadták a gyűlölet-bűncselekmény miatti nyomozást, arra hivatkozva, hogy ő maga nem roma származású.

A Bíróság a hasonló ügyekre vonatkozó esetjogot némiképp továbbfejlesztve ki mondta, hogy az Egyezmény 3. és 14. cikkéből fakadó azon kötelezettség, amelynek értelmében a hatóságoknak minden észszerűen elvárható lépést meg kell tenniük egy erőszakos cselekmény rasszista felhangjainak kivizsgálására, nemcsak azokra az esetekre vonatkozik, ahol az erőszakos cselekményre a sértett vélt vagy valós társadalmi hovatartozására tekintettel kerül sor. Azokban az esetekben is terheli a fenti kötelezettség az államokat, ha az erőszakos cselekmény alapja a sértett és egy másik, valamely védett tulajdonsággal rendelkező személy közötti vélt vagy valós kapcsolat, összetartozás.

Az adott ügyben a hatóságok a kérelmező vonatkozásában tett feljelentést pusztán az ő (nem roma) származására hivatkozva utasították el. Azt elmulasztották vizsgálni, hogy a támadók vajon nem vélték-e őt is romának, s azt sem derítették fel, hogy a kérelmező és roma élettársa közötti összetartozás mennyiben játszott szerepet a kérelmezőt is érintő támadás során. Mindezekre tekintettel, a nyomozás nem kielégítő jellegére tekintettel a Bíróság megállapította a 3. cikk eljárási előírásainak, és ezekkel összefüggésben a 14. cikk rendelkezéseinek a sérelmét.

Szabad választásokhoz való jog

A *Davydov and Others v. Russia* ügyben¹⁷ a Bíróság a választások lezajlását követő technikai, szavazatszámhlási cselekményeket illetően árnyalta az Egyezmény Első Kiegészítő Jegyzőkönyvének 3. cikkéhez fűződő esetjogot. A tényállás a 2011-es orosz választásokhoz kapcsolódik. A panaszosok állítása szerint (akik közül mindnyájan választópolgárok, néhányan pedig jelöltek, illetve választási bizottságok tagjai vagy megfigyelők voltak) Szentpétervár számos választási körzetében szabálytalanságok történtek a szentpétervári regionális tanács és az Állami Duma tagjainak választását követő szavazatszámhlás során.

A Bíróság először is rámutatott, hogy az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 3. cikke pozitív, tevőleges kötelezettséget is ró az államra, amelynek értelmében a szavazás

16 *Škorjanec v. Croatia*, no. 25536/14, 28 March 2017.

17 *Davydov and Others v. Russia*, no. 75947/11, 30 May 2017.

eredményének megállapítására, a szavazatok feldolgozására és rögzítésére vonatkozó eljárási szabályokat igen körültekintően kell megalkotnia.

Ami az Egyezmény alapján történő vizsgálódás körét illeti a választási eljárás ezen stádiumának vonatkozásában, a Bíróság kevésbé szigorú álláspontra helyezkedett: úgy vélte, hogy ha a választás lebonyolítása során az egyenlőségre, átláthatóságra, pártatlanságra és függetlenségre vonatkozó elvek általában véve nem szenvednek csorbát, akkor pusztán hibák vagy szabálytalanságok előfordulása önmagában még nem teszi a választásokat tisztességtelenné. A szabad választásokhoz való jog csak akkor sérül, ha olyan eljárási szabálysértésekre derül fény, amelyek alkalmasak arra, hogy a nép véleményének szabad kifejezését elnyomják, azt eltorzítsák, és amelyeket hazai szinten nem vizsgálnak ki megfelelően hatékony módon.

Az adott ügyben a panaszosok súlyos érveket tártak a hazai hatóságok elé arra vonatkozóan, hogy a szavazatok újraszámolásakor sérült a választás tisztasága. Mivel ezekről a tényállási kérdésekről a felek között nem volt egyetértés, a Bíróság – nem kívánván a ténybíró szerepét felvenni – azokra a tényállási elemekre összpontosította a vizsgálatát, amelyek nem képezték vita tárgyát. Nevezetesen, hogy nagyszabású szavazat-újraszámolásra került sor, amelynek kiváltó okait homály övezte, s amelyet úgy intéztek, hogy az ellenzéki kötődésű bizottsági tagok nem vehettek rajta részt, valamint hogy mindez a kormányzó pártok számára járt végül jókora szavazatgyarapodással. Ezek az állítólagos szabálytalanságok – amennyiben beigazolódnak az ellenzéki érvek – a kifejezett szavazói akarat súlyos eltorzításának veszélyével járhattak. A Bíróság lényegében amiatt állapította meg az Egyezmény sérelmét, hogy mindezen állítások megfelelő garanciákkal övezett kivizsgálására a hazai jogorvoslatok alkalmatlannak bizonyultak.